

ייעשה לפני ישיבת הממשלה, ביום הראשון, אנקוריון, שידע כי עוד עומדים לרשותו כמה וכמה דרכים חוקיות, החל בפעולתו בקצב הרגיל, תחילה ניסה לפגש את שר הפנים, אך הלה התחמק בטענה שהוא עסוק. הפרקליט שלה לו מיברק ארוך, בו פירט את טענות סובלן, ביקש בפירוט לא רק מיקלט מדינה, אלא גם אשרת-עולה לפי חוק השבות. בצהרי היום ניפגש אנקוריון עם מנהל משרד-הפנים. השיחה נמשכה שעה וחצי, ובה פירט צורה-חדה את כל טענותיו ובקשותיו. טענותיו העיקריות:

- סובלן זכאי לתעודת-עולה, על פי חוק השבות.
- שאין סיבה חוקית לגרש את סובלן מן הארץ.
- שאם יוחלט בכל זאת לגרשו, יש לתת לו אפשרות ושהות לצאת למדינה הנראית לו.

● שלפי החוק הישראלי אסור להסגיר את סובלן לארצות-הברית, מאחר שאין לישראל כלל חוזה הסגרה עם מדינה זו, וכן אפילו היה קיים חוזה כזה, לא היה על ריגול, שהוא עברה עבירה מדינית. מנהל משרד-הפנים הבטיח להביא את הטענות לידיעת שר-הפנים. אנקוריון הצהיר לאחר מכן שבטענה, כי הבין מדבריו של המנהל שהעניין נמצא עדיין בטיפול, וכי לא ייעשה דבר לפני ישיבת הממשלה.

מנגנון ההגנה הוסיף לפעול. כאשר התקשר אנקוריון עם ירקיני וביקש לסדר פגישה עם סובלן, ביקש הלה שהות של כמה דקות. כעבור רבע שעה, כנראה אחרי התייעצות עם הממונים עליו, השיב כי הפגישה יכולה להתקיים ביום הראשון, בכלא רמלה.

אנקוריון לא יכול היה לדעת כי ההכרעה נפלה מזמן. דויד בן-גוריון הזמין אליו עוד בבוקר של אותו יום ששי את שר-הפנים, משה שפירא, דרש להסגיר את סובלן לאמריקאים, בהסחאה של „גירוש“. שפירא, שידע היטב כי הדבר בלתי-חוקי, ניסה להתנגד. במשרדו של בן-גוריון נערכה סנינה היסטורית, וצעתו הוקן בקצו למרחקים. שפירא ניכנע, כמו המיד, הוא רק תבע דבר אחד: שהגירוש לא יבוצע בשבת.

ניראה כי שפירא נזהר משאלו איך יבצע משרד-המישטרה המפא"י את הגירוש, אחרי שהוא יחתום על הצו. אך אין ספק כי הבין מה עומד לקרות. דבר זה מסתבר בעליל מן העובדה שלא עשה מאומה כדי להודיע על ההחלטה לאנקוריון, או לציבור הרחב.

כמו חטיפת אייכמן

מה גרם להיסטריה של בן-גוריון ולהחלטתו לבצע מעשה בלתי-חוקי, מחפיר ובויו?

על ראש-הממשלה הפעיל אותה שעה לחץ עצום. לחץ זה לא בא מצד השגרירות האמריקאית, שלא התערבה. הוא בא מצד מנגנון-החושך הישראלי, שפעל בכל הפרשה כשליח וכסניף של מנגנון-החושך האמריקאי.

באמצעות קשריו הטורדים הקבועים, הפעיל האף-בי-איי את כל השפעתו על שירותי-הבטחון הישראליים. השפעה זו רבה מאד, משתרעת על פני שטחים רבים. לאנשי המנגנון הישראלי הובהר כי זהו עניין של חיים ומות ביעניי אשני המנגנון האמריקאי — וכי יש לספק את דרישתו בכל מחיר ובכל התנאים, יהיו התוצאות כאשר יהיו. שירותי-הבטחון הישראליים כפופים במישרין לדויד בן-גוריון. לא ברור מה סיפרו לבן-גוריון — אך ביום הששי כבר היה ראש-הממשלה ושר-הבטחון במצב של בהלה נרגשת.

אותה שעה הגיעו לארץ מכתבים של מנהיגים יהודיים מאמריקה, שתבעו את הסגרת סובלן מייד, רמזו כי אחרת יביא הדבר שואה על יהודי אמריקה ועל המדינה היהודית המאוחדת. המורז הוא כי כל המכתבים האלה, וגם אלה שבאו לאחר מכן, לא הגיעו באמצעות ההסתדרות הציונית או השגרירות הישראלית, אלא באמצעות סדי קולק — מנהל משרד ראש-הממשלה, אחד מנוצרי-החצר וממקורבי מנגנון-החושך.

כך נתקבלה ההחלטה. לא במיקרה דמה הביצוע כאיפן מפתיע לחטיפתו של אדולף אייכמן — כי גם המחליטים וגם המבצעים היו אותם האנשים, הרגילים לאותן השיטות הרוניות, הסרות-המעצורים, הרחוקות מכל התחשבות בחוק הלאומי והבינלאומי. המצפון הרע של כל הנוגעים בדבר ביצב בכל פרט.

בשעה שבע בבוקר, ביום הראשון, הועלה סובלן בכוח למטוס. הוא התנגד בכל כוחו ונפצע בראשו — אם מחמת המכות שספג, אם בניסיון להשיח את ראשו בכוח. במטוס חיכה לו רופא-המיסטר, דר' גוטליב, שתפקידו בכל הפרשה היה עגום ביותר. חוץ מזה חיכו לו עוד כמה אנשים, שהיו שקרוים בהסגרה — וביניהם הדמות המס-תורית ששמה מקישי (מתחרו עם „רק בן“).

מקישי זה הוא איש האף-בי-איי, בדרגה גמוכה למדי. הוא הגיע לארץ תוך תיאום עם מנגנון-החושך המקומי, שהידע לו מתי יצא המטוס המיוחד שיביא את סובלן לאתונה, שם יועלה על מטוס סדיר של אל-על לניו-יורק. המנגנון גם דאג כי מקישי יעבור בנמל-התעופה מבלי לקבל ויזה ומבלי לעבור את הסינוורים הרגילים והוקיים. הוא יארח אותו בארץ, דאג להעלתו בעוד מועד למטוס והסגרה — מבלי שהיה בודו כרטיס.

לא ברור אם משרד-החוץ היה מעורב בקנוניה בלתי-חוקית זו. אך ברור כי מקישי, אדם מוגבל ופרימיטיבי, האמין כי סובלן ינסר בלוד לרשותו. כעבור כמה שעות, בלונדון, טע מקישי בפני הקצינים הבריטיים כי „סובלן הוא האסיר שלי“ — דבר שהוגדר בבית-המשפט הבריטי כ-מצב ראוי-לציון במטוס ישראלי בנמל-התעופה הלונדוני. עניין מקישי — שהיה מעין פרשה-בתוך-פרשה — זכה לאחר ככן להבלטה יתירה. שאר האחרים להסגרת סובלן, אכולי המצפון הרע, ניסו להשתמש בעניין זה כדי להתחמק מאחריותם שלהם, בטענה כי לא ידעו על בואו של מקישי. אך למעשה היתה הופעתו של מקישי מיותרת לגמרי.

ארי אנקוריון: האם רימו אותו?

עצם העלאתו של סובלן בכוח למטוס הטס לניו-יורק היה בגדר הסגרה, גם בלי ליהוי של בלש אמריקאי. מקישי האומלל, סמל אי-הכשרון, רק סיבך את העניין.

ההסגרה בוצעה. בכך היתה פרשת-סובלן מסתיימת — לילא עשה סובלן את מעשהו הנועז.

„זהו מעשה נבלה!“

סובלן לא ניסה להתנגד להעברתו באתונה, בידעו כי יתן היא גרורה אמריקאית לא פחות מ-שארל. משום-מה האמין כי אנגליה עדיין אינה כוזבת. זאת היתה טעותו הגדולה השניה.

זמן קצר אחרי המראת המטוס באתונה, חתך סובלן את ורדיו ודקר בכטנו. כעבור כמה שעות, לפני הגיע המטוס ללונדון, קרא לגוטליב, הראה לו את הפצעים, ביקש ממנו להזמין אמבולנס. גוטליב סירב, ורצה כנראה להמשיך בטיסה על אף מצבו המסוכן של הנוסע, שכבר איבד דם רב.

אילם קברניט המטוס ידע כי אי-אפשר למנוע התערבות בריטית בלונדון. הוא הזמין רופא באלחוט. כשנחת המטוס, בדק הרופא הבריטי את סובלן, ציחה מיד להעבירו לבית-החולים. גוטליב ומקישי לא העזו להתנגד. סובלן טען, לאחר מכן, כי חישב את מעשיו כך שלא יסכנו את חייו — אך הדבר מוטל בספק.

כך נפתחה המערכה השניה. מלוא הלחץ העצום של האף-בי-איי הפעיל עתה בבריטניה. הבריטים, הווקיים לעז רת אמריקה כדי להיכנס לשוק האירופי, והשיתפים לסודות האטומיים האמריקאיים, לא רצו להתנגד. אך הם לא רצו ללכלך את ידיהם. לכן החליטו לצאת על אל-על לקחת את סובלן לאמריקה, להשלים את המלאכה הבויהית.

אלא שבינתיים קרה משהו בישראל. אנקוריון שמע את הידיעה על ההסגרה במכוניתו, ודרכו לירושלים כדי לספק בעניין סובלן. בדרך חזרה התכונן להיפגש עם סובלן ברמלה. הידיעה הרתיחה את זמו של הפרקליט המפא"י הנאמן. היא לא היה היחיד שדמו רתח באותו רגע.

שום ידיעה מאז מביצע-סיני לא ידועה את הציבור הישראלי — ואת מיצת אלפי היחידים אשר מהם הוא מרכיב — כמו ידיעה זו. עוד לפני שהתנואני הראשון, הפוליטיקאי הראשון או הפרקליט הראשון יכול היה להביע בפומבי את דעתו על המעשה, כבר עלתה במאות אלפי לבבות ההכרה הספונטאנית: „זהו מעשה נבלה!“

במיבחן זה עמד הציבור הישראלי בהצטיינות מזהירה. שום מישטר — דמוקראטי או דיקטטורי — אינו מסוגל לעמוד בפני התקוממת ספונטאנית כזאת של דעת-הקהל, אפילו כשמצפוננו טהור. המישטר הישראלי, שמצפוננו היה שחור משהור, היה מסוגל לכך עוד פחות.

העתונים גימגמו החילה, אך בהרגישם את עומק הזעזוע הציבורי (אחרי שהנוסע הזה הלך בראש, בקבעו עמדה קיצונית) התעוררו וצחקו חמס, אפילו מעריב מיהר לעלות על הסוס הנכון.

הפוליטיקאים מיהרו להצטרף למערכה. יוהר הררי הליב רלי הניש הצעת איראמן וחרות נמנעה מהצבעה, משחר האמריקאים). ההצבעה נדחתה — אך המאבק החריף, וכע-בור זמן קצר הנישה גם חרות הצעת איראמן פירסמה. בחשדות הכנסת נצרכו לשני הממשלה חקירות שתייעור, ובלית ברירה סירבו להשיב.

ביגוריון עצמו, שהפך איביקט של בוז בפרשה השפלה, ניסה להתגונן בדרכו הרגילה: ההשפעה. הוא קרא לסובלן בשם „נובל“, פיתח תיאוריה מסועפת כי מדינת ישראל לא קמה כדי לתת מיללט ל„נובלים יהודיים“. אך אורחן ישראל תמהו מי הנובל בפרשה זו — הקרוב המגורש, או המגרש, המנסה למצוא מיפלט בסקרים? ואילו באמריקה פירסמה קבוצה של אנש-רוח ליברליים, רובם יהודים, גילוי-דעת, שהאשים את בן-גוריון בכך, שדבריו על „נובלים יהודיים“ מוכיחים את טענות הנואצים, כאשר גירשו את היהודים לאושוויץ.

גם שרי ממשלתו של בן-גוריון ניסו להתחמק, הסתככו בסתירות אינסופיות. כל אחד טען שרומה, שהולכיהו שולל, שלא ידע מה עומד לקרות. איש האשים את רעהו

ברמאות ובהונאה, רשת השקרים וההשמצות ההדריות בממשלה הסתבכה עד כדי כך, שהיה צורך למנות ועדת שרים, כדי שזו תעבד גירסת-סיכסוס, אשר כל השרים יוכלו להסכים לה. מעין אליבי קולקטיבי.

כל זה הייב תוצאה חשוכה אחת: אחרי לבטים רבים החליטה ממשלת ישראל לצאת לאל-על לסרב לקבל את סובלן בחזרה. אם יועלה למטוס אל-על בכוח, נקבע, יחזור סובלן לישראל.

הפיסקה השניה היתה לצורך סחיטה: היה ברור לגמרי כי בתנאים אלה לא יעזו הבריטים למסור את סובלן לאי-על, כי הדבר היה מרגיז את האמריקאים. פירוש ההודעה היה, בפשטות: „עשו כאות נפשכם. עשינו את העבודה המלוכלכת שלנו. אנחנו לא נעשה את העבודה השחורה שלכם!“

כך ניצחה דעת-הקהל הישראלית נצחון חלקי. אך עקרונ מדינת-החוק לא ניצח. כי הממשלה, שהודתה בהודעה זו בעקיפין כי הסגרת סובלן היתה בלתי-חוקית, סירבה לחקן את העיל ולחבצ את החזרת סובלן לישראל.

מוות לשם מזאה

כדור ניצול בידי הבריטים. מצבם לא היה נעים, אך מסורת ארוכה לימדה אותם איך לעשות כל מעשה — ואפילו מעשה ניבוי ביותר — בדרך הגונה.

תחילה ניתן לסובלן למצות את כל ההליכים המשפטיים. לא היו לו כל סיכויים — כי בחוק הבריטי של חור מזור בעניין זה. לפי חוקי-ההסגרה אסור היה לממשלת בריטניה להסגיר אדם הנאשם בריגול, אך הסמכות הניתנת, על פי חוק אחר, לשר-הפנים הבריטי לגרש אדם שאינו שוהה באנגליה כחוק, אינה מגבילה את צורת הגירוש. כך ניתן להסגיר את סובלן לאמריקאים, כדרישת האף-בי-איי, במסחה של גירוש שיגרתי.

באנגליה אין חוקי-שבות. סובלן לא היה אנגלי. דעת-הקהל הבריטית הכללית לא התרגשה מכל העניין, כמו דעת-הקהל הישראלית. אחרי שניתו לסובלן לשחק כמה חידשים בבית-הבשפט, יכול היה שר-הפנים לצאת להסגירו לאמריקאים, מבלי לחשוש מפני סערה גדולה מדי.

ההשתלשלות כולה הוכיחה כי בעיית מדינת-החוק שוב אינה מוגבלת לישראל, אף שכאן היא חמורה ביותר. נצחון האף-בי-איי בארצות-הברית ובבריטניה הוכיח, כי גם בשתי מדינות אלה, אמהות הדמוקראטיה ושלטון-החוק, נוצרו פצצות חמורות.

עובדה חשובה אחרת: בעוד שבשיראל קמה סערה נגד מעשה-הנבלה, ובעוד שבבריטניה הושמעו קולות רבים של אנשי-מצפון, לא העז אף עתון אמריקאי אחד להתנגד לקו האף-בי-איי ולמתוח עליו ביקורת כלשהי. בכל ימי הפרשה לא פורסם בכל רחבי ארצות-הברית אף מאמר אחד שהזעיק להניח לו לסובלן החולה-אנוש ולשים קץ לצייד הגדול — ולוא גם מטעמים הומאניטריים בלבד. גם זאת היתה הוכחה לפחד הכללי השורר באמריקה החיסות מפני האף-בי-איי — שנים רבות אחרי מותו של ג'ו מקי-ארתרי.

כך התקרבה המערכה האחרונה של הרמאה לסיומה. בעיטת-הנבלה של סובלן היתה יחנית קלאסית. סובלן הובל לנמל-התעופה, שם כבר המינו לו הבלשים האמרי-קאים (אך לא מקישי המיסכן). הוא בלע מנה של רעל. מן הסתם ידע כי במצבו הנופני הקשה, נוכח התפתחות סרטן-הדם והמתחות הממושכת, יביא הדבר למותו. אחרי כמה ימי מאבק, בהם לא חזרה אליו הכרתו, ומבלי שראה את אשתו שססה לא מיתו, החזיר את נשמתו.

מדוע רצה רובם סובלן למות? האם היה זה אקט עליון של מחאה בפני הממשלות שרדפוהו באכזריות כה רבה? האם רצה לבייש את האמריקאים, הישראלים והברר טים? האם החליט שלא לחזור חי לאדמת אמריקה? האם קץ סתם בחיים בעולם זה? איש לא ידע זאת לעולם. רק דבר אחד ברור לגמרי: זהות הרוצחים.

אפילוג: שכר המעשים הטובים

כפרות הקלאסית היה נהוג, בגמר העלילה, להר סיף פרק, כדי לפרט מה קרה לאחר מכן לנפשוה העלילה.

גיאק סובל זכה לשכרו. למחרת יום מותו של אחיו, אותו מסר לחלין, שוחרר מבית-הסוהר, כפרס על „התנהגות טובה“. שנתים וחצי לפני גמר ריצויו עונשו. בסך הכל ישב ארבע שנים — עכור איתו פשע שבגללו נידון אהיו למאסר-עולם.

הצהרון מעריב, שהוסיף לשגשג, התכונן בסוף תשכ"ב ליסד עתון-בוקר משלו. עורכו הרשמי היה שלום רוזנפלד. דויד בן-גוריון שמע את הידיעה על מות סובלן בעת טיול נחמד ומרענן ברחבי סקנדינביה. בו חגג את עצמו כאחד מסמלי החופש, הדמוקראטיה ושלטון-החוק עלי אד-מות. הידיעה לא העכירה את מצב-רוחו העליון.

האיש שהתם על צו-הגירוש, משה שפירא, הגיע באותו רגע לשיא גושמת חלומותיו, כיהן כראש-ממשלה בפועל, וסיר — לפי דרישתו — במיתקני צה"ל, בתוקף תפקידו כשר-הבטחון בפועל.

ואילו בלונדון עסקו הרופאים הבריטיים בניחות גופתו של רוברט סובלן, כדי לברר ממה, בצעם, הוא מת.

לא היתה זאת השוואה כה אנכורדית, כפי שניראה ברגע הראשון. כי באותם הימים פורסם הארץ מיכתב שם קורא, בהתייחס ליושע הגוני, בו העלה החשש מפני תהיה ישראל לתחנת-מעבר למיני מקישי הבורחים שפני חומרי-היסוס. היה זה, בדיוק נימק, טיגורנו של אדולף אייכמן.